

2020. ÁPRILIS 7. KEDD 10:45

Élő hús a teknő alatt

TRIANON 100

Ficsku Pál

Mi van a teknő alatt, Lajoska, kérdezte a csendőr, látva a megpakolt lovas kocsit.

Élő hús, mondta Lajoska.

Hazudsz, bolond vagy te is, mint az apád, legyintett a csendőr, na, eriggy tovább!

Lajoska, Gyulai Lajos, leendő nagyapám megindította a szekeret. Esteledett, távolban már látszottak az apró házak, a pislákoló ablakok, a falu, amely a szabadságot jelentette. A lovas kocsin bútorok voltak, meg gyulai kolbász, szalonna, kenyér, hagyma, a teknő alatt meg leendő nagyanyám lapult, Bugyi Irma. Szípagó élő hús volt. Lajoska nem hazudott, és nem volt bolond. Magyarországon született 1918-ban, és Magyarországon akart élni a második világháború után is, már sejtve azt, hogy a szülői ház hamarosan megint nem lesz Magyarország. Így csempészte át nagyanyámat a „mármegint” Romániából a második Trianon előtt Magyarországra. Nagyszalontáról a légvonalban úgy tíz kilométerre levő Mezőgyánba.

A nyolc testvérből hét ott maradt, egy pedig átjött. Ma mondhatnánk azt, hogy szerelemmigránsok voltak.

Van, akinek ötvenhat okozta a családi tragédiát. Nekünk, és a mai napig nekem is, Trianon. Apai nagyapám egy Nagyszalonta melletti tanyán született. A tanya mellett zsombékos mocsár volt, meg egy kanális, amelyben vagy volt víz, vagy nem, csak egy száraz árok szelte ketté a birkalegelőt. Ott húzták meg térképidegen, emberi lelket nem ismerő, szivaros emberek a magyar–román határt. Voltam a gyerekeimmel Versailles-ban, a Kis Trianonban és a Nagy Trianonban is. Apa, itt szakították szét a családunkat? – kérdezték. Itt, válaszoltam, és el kellett fordulnom, nem akartam, hogy lássák, potyognak a könnyeim. És vajon hány embernek potyogtak száz év alatt a könnyei?

Gyerekkorom nyarait az Arany-háromszögben töltöttem. Legalábbis később, már felnőtt fejjel így hívtam az arany gyerekkort. A Romániához tartozó Nagyszalonta és a határ innenső részén fekvő Geszt és Mezőgyán közötti területet. Arany János Nagyszalontán született, Geszten, a Tisza-kastélyban volt tanító, a Tisza-birtokokon meg mezőgyániak is dolgoztak. A három település között volt egy kis lápos-zsombékos-szikes-nádas terület, amelyet a kanális és a határ szelt ketté. Itt játszódtott a Toldi farkasos jelenete. A Toldi írása óta nagy részét lecsapolták, de még valamennyi megmaradt belőle. Mezőgyánban minden gyerek Toldi Miklós szeretett volna lenni. Sokat táncoltunk, málnaszörptől bódultan két karunkban és a fogunkban vacogó képzelt törökökkel a kanális egyik lenyúló ágának partján. Igaz, hogy az Kinizsi Pál volt, de bennünk minden vitéz, hős egybeolvadt. Én is Toldi Miklós szerettem volna lenni, pedig olyan városban laktam, ahol nem volt mocsár, csak sár. Nem volt egyetlen földszintes ház sem, sem udvar, sem templom, sem temető, csak kóbor kutyák, akik elől menekültünk a panelházak lépcsőjéhez vezető sáros pallókon. A várost Leninről nevezték el, az utcát, ahol laktunk, egy tömeggyilkosról, Szamuely Tiborról, de utána elköltöztünk a Kun

Béla utcára. Gyilkos triumvirátus. Alig vártam, hogy a szünetekben elmeneküljek az Aranyháromszögbe, a kistoldi barátaimhoz.

Ez a mocsár és szikes nádas mentette meg a trianoni rombolástól a tanyánkat.

Üknagyapám a gazdálkodás mellett dohányt is termelt. Legálisan, leadózva is, de a mocsár kis szigetein, amelyeknek az útjait nem ismerték a hatóságok, a nagy háború alatt Chesterfield dohányt bújtatott. Nem tudom, honnan szerezte, de a családi legendárium szerint így volt. Szeretem a családi legendáriumokat, amikor a valóság, a megtörtént események a képzelet kis patináját kapják meg. Van egy anekdota, a nagyapámnak mesélte el sokszor a nagyapja, nagyapám meg nekem, én meg a gyerekeimnek.

Eljött az idő, hogy a térképen rajzolt határt valóságossá tegyék, de nem hitték el az emberek, hogy az a kis kanális lenne majd a határ, hogy az már Románia. A határvonaltól egy kilométerre minden építményt le kellett rombolni.

A tanyánk pontosan kilencszáz méterre volt. Üknagyapám a hatalmas diófa alatt üldögélt, pipázott, amikor megérkezett a Francia Tábornok földmérők kíséretében.

- Maga Gyulai Lajos? – kérdezte a Francia Tábornok.
- Én lennék.
- El kell hogy bontsuk a tanyáját, közel van a határhoz.
- Nem hinném – felelte üknagyapám. – Nem ártott ez senkinek.

A földmérők elmentek mérni. Üknagyanyám a kezeit tördelve és a Jóistenhez fohászkodva kolbásszal, sajttal, fehér kenyérral és vörösborral kínálta a Francia Tábornokot. Visszatértek a földmérők, és jelezték, itt rombolni kell majd. Üknagyanyám, mellette dédnagyanyámmal meg a kétéves Lajcsikával sírt. Üknagyapám intett a fejével a Francia Tábornoknak, hogy egy kicsit vonuljanak félre. A dohányszárítóból egy zsák Chesterfield dohányt rakott a tábornok lábai elé. Nagy kincs volt akkor egy zsák finomra vágott dohány.

- De hát ez a tanya egy kilométeren belül van – mondta, miközben érezte a pipából áradó, csábító dohányillatot.
- Mérjék ferdén!

Ferdén mérték, így menekült meg a bontástól a tanya. De Trianontól nem.

Nem tudom, hogy mikor lehetett „Trianon-érett” egy gyerek a hetvenes években. Leninvárosban mi, gyerekek ötvenhatról még beszéltünk, ugyan nem tudtuk, hogy mi az, de voltak, akiknek a nyugati rokonok küldtek cigirágót, „bubblegumot”, Levi’s farmert, képregényt angolul, de én hiába beszéltem volna Trianonról a barátaimnak, Romániából nem jött cigirágó, csak fájdalomkapszula. Pedig mire iskolába mentem, már tudtam, hogy mi az a Trianon.

Mezőgyánban nagyapámék kukoricása mögött kezdődött a birkalegelő. A kukoricás végéből már látszottak a kanális mellett felállított őrtornyok. A birkalegelőre jártunk reggelenként gombát szedni. Majdnem minden reggel gombás tojást reggeliztem. Először összeszedtem a hátsó udvarból a tojásokat, aztán mentünk gombászni. Ott tanított meg nagyapám arra, amit talán felnőtt korban is sokaknak meg lehetne tanítani. Kisfiam, csak annyi gombát szedj le, amennyit megeszel, hagyjál másnak is, ne dobjunk ki semmit, holnap újra nő a gomba. Egyik

reggel lesétáltunk a határhoz. Az őrtoronyból a fiatal határőr integetett, ismert mindenki mindenkit a faluban. A kanális száraz volt. Ez a határ, mutatott a száraz árokra nagyapám. Azok meg a román őrtornyok. Az meg ott a tanyánk helye, mutatott a semmibe. Nem láttam semmi mást, csak ugyanolyan birkalegelőt, mint amilyen ezen az oldalon volt. Látod a tanyát, kérdezte. Ott ül üknagyapád a diófa alatt, és pipázik. Látod? Nem látok semmit, nagyapa. Majd egyszer fogod látni, mondta, visszafordult, és ballagtunk haza. Útközben elmondta a családi történetet. Mire hazaértünk, Trianon-érett lettem. Este, miután leadtuk a tejet a tejcsarnokban, leballagtunk a kukoricás mögé. – Látod a távolban azt a sok kicsi fényt? – Földre szállt csillagok? – kérdeztem. – Nem, azok Nagyszalonta fényei.

Nagyapám temetése után az ikreimmel lesétáltunk a kanálisig. Nem szedtünk gombát, minek, maradjon meg másnak. Útközben megmutattam a nádas maradványait, ahol Toldi Miklós táncolt a farkasokkal. A kanális száraz volt. Az őrtornyokat már elbontották. Átkeltünk a kanálison, már romániai földre. A távolba mutattam, látjátok a tanyát, kérdeztem. Apaaa! Nincs ott semmi, mondta a kislányom. Nem látunk semmit. Én láttam a tanyát. Visszafele elmeséltem nekik, hogy dédipapa hogyan csempészte át egy teknő alatt, mint élő húst, dédimamát.

Akkor lettek ők is Trianon-érettek.